

RAPSODIA HARMONIKALLE

**Unto Jutilan
ja
Toholammin Harmonikkaviikon tarina**

Toimittanut Sinikka Jutila

Modus Musiikki Oy

LUKIJALLE

Kirja Rapsodia harmonikalle on monen vuoden odottelun, suunnittelun ja lopulta toteutuksen tulos.

Pian Unto Jutilan kuoleman jälkeen virisi ajatus luoda katsaus hänen muusikon uraansa. Niin ikään Toholammin Harmonikka-
viikon 20-vuotisesta ajasta jäi monenlaisia kiinnostavia asioita tallennettavaksi. Kun sen alku olennaisesti liittyy Untoon, päätettiin yhdistää nämä kaksi kokonaisuutta. *Rapsodia harmonikalle* on Unton sävellyksen nimi; samalla se kuvaa tämän kirjan rakennetta, tarkoittaahan *rapsodia* paitsi musiikkiterminä soitinsävellystä, joka yhdistelee vapaamuotoisesti tunnettuja melodioita, myös kohtauksitaista kirjallista esitystä.

Monesta syystä ja monille olen kiitollinen. Kirjoittajat ottivat kirjoituspyyntöni vastaan mieluisana tehtävänä. Etenkin Mika Huusari on toiminut aktiivisesti olemassa olevan materiaalin parissa. Hän on lukenut siitä rivien

välitkin ja aineistoon eläytyen paitsi kirjoittanut oman osuutensa myös välittänyt löytämiään tietoja etenkin Unton sävellyksien parissa puurtaneelle Aki P. Hietalalle ja minulle, kun keskityin harmonikkamuistoihini. Michael Neunstedt lupautui ystävällisesti toimittamaan kaikki valokuvat julkaistavaan asuun. Riikka Luostarinen ja Marko Tikka ovat kommentoineet Unton soittajahistoriaa koskevaa osuutta, ja Anneli Kinnunen on siistinyt meidän kirjoittajien kieliasua. Viime kädessä ratkaisevaa oli, että Modus Musiikki Oy eli Matti Murto otti kirjan kustannettavakseen – siitä iso kiitos! Kumarruksen ansaitsevat kiinnostuksesta sekä kannustuksesta kirjan syntyä eri tavoin seuranneet ystäväni ja läheiseni.

Toholammilla 29. syyskuuta 2016

Sinikka Jutila

JOHDANNOKSI

Unto Jutila oli viimeisiä ilman virallista koulutusta toimineita harmonikansoiton opettajia sekä itseoppinut muusikko, joka kuitenkin saavutti menestystä ja arvostusta ulkomaita myöten. Hänen merkittäväksi saavutukseensa monien unohtumattomien sävellystensä lisäksi ylsi Toholammin Harmonikkaviikko, jota hän ehti suunnitella ja toteuttaa runsaat kuusi vuotta. Näiden kesäviikkojen aikana sadat nuoret saivat oppia harmonikansoiton huippuammattilaisilta. Toholammilla, pienehkössä keskipohjalaiskunnassa, esiintyi paitsi kotimaisia alan mestareita ja taitajia myös huomattavia ulkomaisia pedagogeja ja artisteja. Pidimme tärkeänä saada talteen alan harrastajille ja ammattilaisille faktoja, muistoja ja kokemuksia tapahtuman 20-vuotiselta taipaleelta.

Ensimmäinen suunnitelma Unton elämäkerraksi on 90-luvun puolivälistä. Tuoloin rovasti Mikko Himanka (1940–2016), Unton lapsuudenaikainen ystävä, kirjoitti Unton lapsuusympäristöä ja -vuosia taustoitettavan tekstinsä Plassin pojasta. Mikko Himanka oli myöhemminkin mukana Unton ja

hänen perheensä vaiheissa sekä sanoitti useita Unton sävellyksiä.

Mika Huusari (s. 1971) tutustui Untoon jo 1982 ja seurasi siitä lähtien – ensin vähän etäämpää – hänen muusikkouttaan. Vuosikymmenen lopulla alkoivat viikoittaiset, pitkät, useimmiten rytmimusiikkiaiheet puhelinkeskustelut ja kirjeenvaihto sekä osallistuminen Toholammin Harmonikkaviikon toimintaan. Mika sekä Aki P. Hietala (s. 1976), joka niin ikään oli kesätapahtuman uskollinen oppilas ja myöhemmin opettaja, ovat pitäneet monin eri tavoin yllä Unton musiikillista muistoa konsertein ja julkaisuin. Nyt Aki on urakoinut Unton sävellysmappien ja sekalaisista nipuista löytyneiden irtonuottien parissa. Hän on päässyt tutkimaan eri sävellysten – usein monienkin vuosien taun jälkeen – muuttumista ja kehittymistä lopulliseen asuunsa.

Pyysin muistoja ja kokemuksia myös muilta: Harmonikansoiton professorin Matti Rantasen (s. 1952) ansiosta Toholammin viikosta tuli ikään kuin Sibelius-Akatemian pienimuotoinen kesälukukausi. Unton oppilailta

on omat kokemuksensa ja muistonsa Untosta opettajana ja ihmisenä. Harmonikan takaa on välittynyt musiikillisia elämänohjeita heidän uralleen, niin eri tahoille kuin se kullakin on kulkenut.

Tutustuin Untoon loppuvuodesta 1974, mistä lähtien hänen muusikon uransa oli vähitellen muuttumassa. Opetustyö alkoi saada entistä enemmän aikaa ja tilaa, ja Unton nimellä esiintyneestä tanssiorkesterista hän erosi terveyssyistä 1978. Vuotta aiemmin solmitun avioliittomme myötä pääsin seuraamaan läheisesti Unton tehtäviä sekä osallistumaan aktiivisesti Toholammin Harmonikkaviikon

suunnitteluun ja toteutukseen aina sen päättymiseen asti v. 2005.

Vuodet 1975–2005 merkitsivät minulle varsin erikoislaatuista ”musiikkikorkeakoulua”, jonka ”opintokirja” täyttyi jatkuvasta musiikin kuuntelusta, kirjeenvaihdosta eri puolille maailmaa, matkoista harmonikkatapahtumiin sekä kohtaamisista mitä kiinnostavimpien ja miellyttävimpien ihmisten kanssa. Vaikka tietoni tältä alalta nykyään ovat vanhentuneet ja supistuneet, harmonikka ja harmonikkamusiikki aiheuttavat yhä lämpimän läikähdyksen sydämalassa.

TOHOLAMMIN HARMONIKKAVIIKKO 1986–2005

20 vuotta harmonikalle

Harmonikansoiton innostuksen kasvu 1970-luvulla ilmeni paitsi harmonikkakerhojen syntymisenä myös monenlaisina kesäkursseina. Yksi ensimmäisten joukossa oli Kalajoella 1974–1985 järjestetty Särkät Soi -viikko. Se tuli kuitenkin tiensä päähän järjestäjien monenlaisten muiden tehtävien ja käytännön kysymysten vuoksi. Tapah-tuman aikana oli havaittu, että nuorten ja varttuneiden asianharrastajien keskuudessa oli kiinnostusta kesäopiskeluun. Lukuisilla paikkakunnilla perustettiin harrastelijoiden harmonikkakerhoja niin kuin Toholammilakin 1975.

Harmonikkaviikon perusideana oli tarjota eritasoisille oppilaille – aina musiikkikouluista Sibelius-Akatemiaan – oman soittimen opetusta, samalla kun ns. harrastelijasoittajille tarjoutui mahdollisuus opiskeluun pätevän opettajan johdolla. Koska opettajat olivat myös esiintyviä taiteilijoita, päätettiin suunnitella illoiksi konsertteja, jotka palvelivat samalla koulutusta. Alus-

ta pitäen lähdettiin hakemaan pedagogeja ja taiteilijoita myös ulkomailta ja luomaan näin kansainvälisiä kontakteja sekä opettajille että opiskelijoille.

Merkittävät sanat Toholammin Harmonikkaviikon perustamisen kannalta lausui Toholampi Lions Club -syyskokouksen illallisella maanantaina 7.9.1985 Jouko Klemola, joka oli tuolloin Toholammin kunnan elinkeinoasiamies. Saatuaan tietää pöytäkeskusteluissa Unton kesäkuulumisten yhteydessä Särkät Soi -viikon päättymisestä Jouko Klemola kysäisi, eikö vastaavanlaista tapahtumaa voisi järjestää Toholammilla. Kun seuraavana iltana Jutilat keskustelivat alkuviikon tapahtumista, Unto mainitsi kesätapahtuma-asiasta. Muutama näkökulma ja idea heitettiin ilmaan molemmin puolin, olihan tämän kirjoittaja ollut aktiivisesti mukana Särkät Soi -viikolla ensimmäistä kertaa lukuun ottamatta. Ja niin harmonikkaleirin muoto oli hahmottunut nopeatahtia. Keskiviikkoaamuna alustava suunnitelmapaperi oli valmis elinkeinoasiamiehelle vietäväksi.

Vuosien mittaan leiriläisiä oli keskimäärin 45; vuonna 1992 heitä oli peräti 73 ja kahtena viimeisenä vuonna alle 30, useimmiten viitisenkymmentä. Opiskelijoita tuli vähintään yksi, usein useampia, myös ulkomailta, lähinnä Ruotsista, Ranskasta, Saksasta, Espanjasta, Venäjältä, Liettuasta, Virosta ja Tanskasta. Vuonna 1996 Japanista tuli seitsemän osallistujaa.

Eräälle kesälle oli kaksi ilmoittautunutta Siperiasta saakka, mutta he joutuivat perumaan tulonsa. Toisaalta vuoden 1993 toimintakertomuksessa on mainittu erityisesti, että leirille osallistui kolme oppilasta Tohollammiltakin!

Viikolla erilaiset harmonikansoittajat kohtasivat. Kurssilaisten ja opettajien joukkoon mahtui yhtä hyvin klassisesta ja taiteellisesta musiikista innostuneita kuin viihteellisempää musiikkia ja jopa kansanmusiikkia soittavia taitajia.

Luentoja ja kursseja tapahtumaviikkojen aikana

1986	Aleksander Dmitrijev Antero Sorasto Matti Rantanen	Ulkoa oppimisesta Harmonikan soittajan ergonomiasta Harjoittelemisesta
1987	Alfred Ginzburg & Mihail Zamšalov Lars Holm	Jupiter-harmonikan valmistuksesta Yhteissoiton hauskoja mahdollisuuksia
1991	Art Van Damme	Jazz-harmonikan kysymyksiä
1992	Inge Petterson, Lars Holm ja Kenny Kotwitz	Improvisointikurssi
1993	Antero Sorasto	Harmonikan soittajan ergonomiasta
1994	Marcel Azzola & Lina Bossatti	Ranskalaisen musiikin kurssi
1995	Mie Miki	Miten valmistaudun konserttiin
1996	Mie Miki	Harmonikka japanilaisessa musiikkielämässä
1998	Stian Carstensen	Bulgarialaisrytmit harmonikalla
2001	Marcel Azzola & Lina Bossatti	Ranskalaisen musiikin kurssi

Opettajat

Opettajia viikon aikana oli tavallisimmin 10. Leiriläisten määrä harvoin vaikutti opettajien määrään. Kotimaisista opettajista muodostui alusta alkaen kantajoukko, joka synnytti ns. Toholammin hengen ja piti yllä tasoa, jota järjestäjät halusivat vaalia tapahtuman perustana. Mukana olivat Matti Rantanen, Heidi Velamo, Marjut Tynkkynen, Helka Kymäläinen, Reijo Ahonen, Seppo ja Päivi Valkeajoki, Erkki Ihalainen ja Unto Jutila. Alusta alkaen mukana oli myös ulkomaisia opettajia, joista tuonnempana lähemmin.

Aikuisia harrastelijajäsentä varten perustettiin oma ryhmänsä, ns. kerhosoittajien leiri, jota veti kahdeksan vuoden ajan Armas Piippo. Hänen jälkeensä tehtävässä toimivat Hannu Taskinen, Antti Hosioja ja Ari Haatainen.

Soitonopetuksen ohella tarjottiin myös tasoryhmittäistä musiikin teorian opetusta musiikkioppilaitosten peruskursseilta aina ns. tolppaykköseen. Tässä tehtävässä kunnostautuivat Osmo Jämsä kuutena kesänä, Seppo Nurmi, uskollinen Ágnes Paraczký peräti yhtenätoista kesänä ja viimeisinä vuosina Marjo Perkkiö.

Konserteista

Viikon konsertit pidettiin yleensä Herman Ojalan koulussa, urheiluhallissa tai torilla. Sykäräisen nuorisoseuralle, Kleemolan ja Häkkilän kouluille järjestimme leppoisia

viihdekonsertteja. Kävimmepä kerran oikein bussilla Vetelin Bothniaplainin viinitilalla. Kunnantalon valmistuttua sen valtuustosalista tuli solistikonserttien näyttämö, ja sen taakse avautunut Untonpuisto oli sunnuntain avajaissoiton Hämyharmonikka tohtulilla tunnelmallinen tapahtumapaikka – vain kerran satoi!

Avajaiskonsertin jälkeen viikko jatkui rakenteeltaan suhteellisen vakiintuneesti: Kirkkokonsertti järjestettiin maanantai-iltaisin ja loppuvuosina seurakunnan keskiviikon Kesäillan hartauden paikalla. Nuori virtuoosi -konsertti oli säännöllinen samoin kuin

Sinikka Jutila ja puheenjohtaja Jouko Kleemola luovuttavat Armas Piipolle harmonikkaviikon Kurttu-palkintoa 1993. Palkinnon valmisti toholampilainen seppämestari Ari Haapamäki. Kurttu komeilee myös Matti Rantasen, Lars Holmin ja Pirkko Kopsalan hyllyssä.

Toholammin Harmonikkaviikko sibeliusakatemiaalaisin silmin

Tapasin Unto Jutilan ensimmäistä kertaa ollessani opettamassa Kokkolan silloisessa musiikkiopistossa joskus 1970-luvun puolessa välissä. Tapaaminen, joka tapahtui jossain huoltoaseman kahviossa lähellä musiikkiopistoa, oli kaikin puolin mukava. Siitäkin huolimatta, että kuuluimme ikään kuin eri leireihin. Unto oli mukana Kalajoen Särkät Soi -tapahtumassa ja Hyvinkään Harmonikkaviikolla, minä taas Ikaalisten Sata-Häme Soijuhlien yhtenä keskeisenä vaikuttajana. Seuraava tapaaminen Unton ja Sinikan vieraanvaraisessa talossa 1982 oli merkittävä paitsi ystävytemme syventymisessä myös musiikillisessa mielessä. Sarjasta ”Kuvia lapsille” melodiabassoharmonikalle oli jo valmiina pari osaa, joita Unto antoi minun tutkiskella harmonikkani kanssa. Huomasin heti, että oli syntymässä erinomaisen hyvää musiikkia ja rohkaisin säveltäjää kirjoittamaan lisää osia. Niinpä sitten syntyikin kaikkiaan viisiosainen sarja, joka osaltaan on tuonut Unto Jutilan nimeä tunnetuksi myös kansainvälisesti.

Särkät Soi -tapahtuma loppui eri syistä 1985, ja kun minullakin oli tiettyjä erimielisyyksiä taiteellisissa linjanvedoissa Sata-Häme Soin kanssa, aika oli otollinen uudelle harmonikkatapahtumalle. Kun Unto Jutila otti minuun yhteyttä ja pyysi ottamaan vastuuta Toholammin harmonikkaviikon koulutuksesta, vastasin myöntävästi varsin lyhyen pohdiskelun jälkeen.

Toholammin harmonikkaviikon rakenne oli tuttu jo aiemmista vastaavanlaisista tapahtumista. Koulutusta oli eritasoisille ja -ikäisille harmonikansoittajille, ja kuultavissa oli runsaasti erilaisia konsertteja. Unto Jutilan mieltymyksiä mukaisesti varsinkin alussa oli ulkomaalaisten opettajien ja taiteilijoiden painotus venäläisissä pedagogi/taiteilijoissa ja harmonikkajazzin suurissa nimissä. Uusi suomalainen taideharmonikka esittäytyi paitsi monissa konserteissa myös vahvasti leirin opettajistossa. Tämän seurauksena leirin oppilaistosta suuri osa oli maamme parhaita nuoria lahjakkuuksia, joista todella monet jatkoivat sitten ammattiopintoja ja valmistuivat musiikin maistereiksi tai opettajiksi joko Sibelius-Akatemiasta tai ammattikorkeakouluista. Oli myös tavallista, että Sibelius-Akatemiasta sekä nuorisokoulutuslaitokset että varsinaiset opiskelijat osallistuivat joukolla kursseille.

Paitsi venäläisen harmonikan suuria nimiä (Lips, Sharov, Skljarov, Dmitrijev) on mainittava kaksi merkittävää taiteilijaa ja opettajaa, joiden kanssa Toholammilla alkanut yhteistyö on jatkunut aktiivisena yhä edelleen: Professorit Mie Miki ja Stefan Hussong toivat vahvoja keskieurooppalaisia vaikutteita suomalaisille nuorille taitureille. Sekä Mikin että Hussongin vahva ammattitaito ja taituruus olivat vakuuttavia, mutta myös hienoina ja empaattisina persoonallisuuksina he valloittivat sekä yleisön että opiskelijat.

Toholammin harmonikkaviikolle oli tyyppillistä tietty kontrastisuus monilla tasoilla:

Konserteissa kuultiin perinteisimpiä ja rakastetuimpia harmonikkakappaleita ja toisaalta myös moderneinta suomalaista uutta musiikkia. Venäläisten virtuoosikappaleiden vastapainoksi esitettiin keskieuropalaista aikamme musiikkia. Humpan ja foxtrottien rinnalla ihasteltiin kansainvälisen jazz-maailman huippujen svengaavia balladeja. Nautittiin suomalaisista valsseista, mutta toisaalta ihailtiin ranskalaisten musette-valslien tyylikkyyttä ja eleganssia.

Ei varmasti voi liioitella Lars Holmin merkitystä sekä loistavana yhteisöön opettajana että koko Toholammin hengen luoja. Lars Holmiin ihastuivat poikkeuksetta kaikenikäiset kurssilaiset, yleisö sekä myös kansainväliset vieraat. Sydämellinen huumori, ruotsalainen hyväntuulisuus ja sosiaalisuus, kekseliäät, hauskat mutta aina poikkeuksellisen musikaaliset sovitukset jäivät kaikkien mieleen. Tunnen suurta haikeutta, kun muistelen yhteistä konserttiamme “Viikingit kohtaavat”, musiikillista iloittelua, johon en pystyisi kenenkään muun kanssa. Lars Holm osoitti monin tavoin, että harmonikka voi olla lähes rajaton yhteisösoittainstrumentti!

Toholammin harmonikkaviikon kurseista konsertteineen muodostui ikään kuin Sibelius-Akatemian kesälukukausi minimuodossa. Eurooppalaisessakin katsannossa Toholampi oli kaikessa monimuotoisuudessaan erittäin korkeatasoinen koulutus- ja konserttitapahtuma. Pieni kunta, jossa on enemmän lehmää kuin ihmisiä, on kirjannut itsensä yhtä hyvin suomalaisen kuin kansain-

välisenkin harmonikkakulttuurin historiaan. Kaikki kestää vain aikansa, niin Toholammin harmonikkaviikkokin. Kaikille meille, jotka saimme olla mukana opettajina, soittajina, kurssilaisina ja yleisönä, Toholammin (tai Tuuhulammin, kuten Lars nimen lausui) harmonikkaviikosta on lämmin muisto mielissämme! Kiitos teille kaikille lamppilaisille ja tietysti ennen kaikkea Untolle, Sinikalle ja Antille unohtumattomista hetkistä, jotka saimme kokea rakkaan soittimemme kautta!

Matti Rantanen
Sibelius-Akatemian
harmonikkalinjan johtaja,
professori

Maria Esther Lopez
Peinado Espanjasta
Matti Rantasen mestaririkurssilla 1997.

1986 Aleksander Dmitrijev
 1987 Oleg Sharov
 1988 Friedrich Lips
 1989 Oleg Sharov ja Lidia Sharova
 1990 Dmitrijevin perhetrio
 1990 Concertino, Viinan harmonikkakvintetti
 1991 Aleksander Skljarov
 1992 Aleksander Skljarov, Juri Shishkin
 1993 Friedrich Lips
 1997 Aleksei Artemiev, V. Osipov, Ural-kvartetti
 1998 Ural-kvartetti
 1999 Juri Shishkin
 2001 Friedrich Lips

Länsimaiset mestarit

Lars Holm

Suunnitellessamme toista harmonikkakesää 1987 otimme Matti Rantasen ehdotuksesta yhteyttä Lars Holmiin. Hän oli Kööpenhaminassa kuullut Helka Kymäläisen soittavan Unton Kuvia lapsille -sarjaa, ja sillä tavoin hänen oli kai helppo suostua pyyntöön. Kahdeksantoista kesää hän oli vahvasti luomassa positiivista ”Toholammin henkeä”; väliin jäivät ensimmäinen vuosi ja 1989, mitä aina harmittavan väärinkäsityksen vuoksi tapahtuneena muisteltiin. Muutamat leiriläiset tulivat Toholammille nimenomaan Larsin vuoksi. Aki P. Hietala, yksi tämän kirjan kirjoittajista, kertoo: ”Lars on yksi tärkeimmistä vaikuttajista omalla musiikkiurallani. Viidentoista vuoden aikana Toholammin kurseilla häneltä saamani pedagoginen esimerkki sekä monipuolinen rytmimusiikkiohjelmisto on synnyttänyt vuosien aikana paljon ideoita

Opettaja ja oppilas
 - Lars Holm ja Aki
 Hietala 1990.

sekä antanut lisää mielikuvitusta niin pedagogiseen työskentelyyni kuin moniin sovitustöihini.”

Etenkin aloittelevien ja nuorimpien kursilaisten yhteissoiton ja orkesterin ohjaajana Lars oli innostunut, oivaltava ja hauska. Hän piti tärkeänä, että leirin tuloksia esitettiin, mikäli suinkin mahdollista, perjantain pääkonsertissa. Erään kerran näin syntyneitä harmonikkaorkesteria säesti pianolla Düsseldorfin musiikkikorkeakoulun professori Georg Schenck (Mie Mikin puoliso)!

Toholammin harmonikkakerhon soittaja ja viikon veteraanikävijä Eero Väisänen kertoo Lestijoki-lehdessä, että ”Holmin Lasse on hieno ja sympaattinen persoona. Aina paiskaamme kättä, kun kesäisin ensi kertaa ta-

Malja Larsille 60 v!
Vas. Helka Kymäläinen, Heidi Velamo, Matti Rantanen ja Antti Koskela.

paamme ja minä sanon huonolla ruotsillani ”Välkommen till Toholampi”. Jossain illanistujaisissa Lasse on soittanut minun harmonikkallani.” (28.6.2001).

Larsille syntymäpäivälahjaksi pyöräilykypärä

Lars Holm halusi käyttää aikansa kurssin opettajana tarkasti. Siksi hän liikkui mielellään polkupyörällä asunnolta koululle ja koululta päivälliselle Kevariin. Niinpä sininen fillarini oli varattu Larsin käyttöön, ja tarvittavien papereiden lisäksi hänelle annettiin alkajaisiksi pyörä ja pyörän avain. Tämä hyväntuulinen harmonikkaguru paineli sitten koko viikon kylän raittia ilman kypärää. Kun Lars oli täyttänyt 60 vuotta vähän ennen Harmonikkaviikkoa 2003, päätimme antaa hänelle lahjaksi - pyöräilykypärän! Jotta tilanne olisi ollut kyllin virallinen, kutsuimme virkavallan virkapuvussaan luovuttamaan kypärän kesken Larsin esityksen. Poliisi oli ilmiselvästi jännittänyt tehtävän laadusta, mutta Lars myhäili tyytyväisenä. (S.J)

Mie Miki

Kun halusimme vastapainoa venäläiseen harmonikkakulttuuriin, otimme yhteyttä Saksaan Mie Mikiin – jälleen Matti Rantasen vihjeestä. Tämä japanilaissyntyinen harmonikkataiteilija on asunut vuosia Euroopassa mutta konsertoi jatkuvasti myös kotimaassaan. Nykyään hän toimii Folkwangen korkeakoulun professorina Essenissä.

Silmäiltäessä Mie Mikin tšekäläisiä konserttiohjelmiä hänen huomaat soittaneen usein Mozartia, Scarlattin sonaatteja, hie-man Bachia, Griegiä, mutta erityisesti nykymusiikkia, joka on nimenomaan sävelletty tai sovitettu sooloharmonikalle. Esimerkkeinä mainittakoon Adriana Hölszky'n Misere-re harmonikalle (1992), Sofia Gubaidulinan De profundis (1978), Stockhausenin Eläinrata (1974–1975) ja tietenkin japanilaista uutta musiikkia. Professori Miki halusi myös

Mie Mikin Road
Runner säväytti 1991.

osoittaa, ettei moderni musiikki ole niin kuolemanvakavaa. Tämä näkyi kesän 1991 konsertissa, kun hän esitti yhdysvaltalaisen John Zornin sävellyksen Road Runner sooloharmonikalle (1986), jossa soitin tulkitsee Suomesakin tutun sarjakuvahahmon Maantiekiittäjän kommelluksia. Esitystä seuranneella tauolla sekä leiriläiset että muu yleisö kävivät ihmettelemässä varsin eriskummallisia nuotteja.

Mie Miki oli kaikkiaan seitsemänä kesänä mukana harmonikkaviikolla. Hän on sanonut, että Toholammille häntä houkuttelivat sekä viikon taiteellinen taso että ystävät ja seudun luonto. Mie oli kertonut tästä etukäteen Japanin harmonikkaliiton edustajille, jotka eivät olleet uskoa hänen olevan tosissaan. Kun yhdistyksen toiminnanjohtaja Hiroshi

Kawaguchi sitten 1995 saapui kahden muun harmonikansoiton opettajan ja 15-vuotiaan oppilaan kanssa, he totesivat kaiken olevan totta ja kertoivat oppineensa muutamassa päivässä hyvin paljon. ”Yllättäviä asioita on monta: ensinnäkin että kokonaisen viikon rahoitus on järjestynyt. Että ihmisillä on mahdollisuus maksaa oma opiskelunsa ja että he voivat olla muista tehtävistään vapaana kokonaisen viikon”, he ihastelevat haastattelijalle. (Keskipohjanmaa 13.7.1995.) Seuraavana kesänä japanilaisia vieraita oli jo toistakymmentä! Näiden kontaktien ansiosta Lars Holm puolestaan on ollut ainakin kahteen otteeseen opettamassa Japanissa.

Mie Mikin kohtalokas jalkapallostudio

Eräänä kesänä oli menossa jalkapallon maailmanmestaruuskilpailut yhtä aikaa harmonikkaviikon kanssa. Mie Miki oli majoitettu päiväkodin lepohuoneeseen. Mie naureskeli, että kerrankin huonekalut on mitoitettu hänen koolleen sopiviksi. Hän oli kutsunut intohimoiset penkkiurheilijat Lars Holmin ja Matti Rantasen katsomaan tuloillan ottelua. Mie parkaisee yhtäkkiä, mutta miehet eivät ole tietääkseen, onhan ottelussa menossa mieliä kuohuttava vaihe. Tosiasiaa oli käynyt niin, että Mie oli keikutellut jakkaraa, jolla istui, ja pikkuvarvas oli jäänyt tuolin jalan alle ja murtunut. -Varhain seuraavana aamuna Mie soitti ja pyysi hakemaan autolla opetuspaikalle, sillä käveleminen oli tuskallista. Terveyskeskuksessa hoitaja satoi varpaan, sillä muutakaan ei voitu tehdä. Seuraavana päivänä Rautiaisen Maurin kanssa Mie kävi Kannuksesta ostamassa tilavat kengät, joista Mie kertoi seuraavana kesänä, että niin hyviä kävelykenkiä hänellä ei ole ollutkaan pitkään aikaan. (SJ)

Stefan Hussong

Niin ikään Saksasta kutsuimme neljänä kesänä Würzburgin musiikkikorkeakoulun harmonikansoiton ja kamarimusiikin professorin Stefan Hussongin. Katsoimme vuorottelun (Miki – Hussong) hyödyttävän opiskelijoita: molemmat ovat pidettyjä pedagogeja ja äärimmäisen kiinnostavia taiteilijoita.

Hussongin ohjelmisto vaihteli varhaisesta barokista avantgardeen. Toholammin konserteissa hän esitti pääasiallisesti 1900-luvun musiikkia. Säveltäjäniminä ohjelmissa mainittiin mm. Erik Satie, Igor Stravinski, John Cage, Adriana Hölszky; japanilaisesta musiikista kuultiin Toshio Hosokawaa sekä Keiko Haradaa. Kesän 2002 konsertissa hän soitti erityisesti Gagaku-musiikkia, jota aikanaan esitettiin yksinomaan keisarin hovissa. Tälle puhallinsoittimelle, jossa ääni syntyy samalla periaatteella kuin harmonikassa, sävelletty musiikki on muinaista säveltaidetta, japanilaista klassista musiikkia, Hussong kertoi

Lestinjoki-lehden haastattelussa (27.6.2002). Suomalaiselle yleisölle oli tietysti kohteliasta soittaa Jukka Tiensuun Fantango (1984).

Aivan erinomaisen esimerkin harmonikan ja pasuunan yhdistelmästä antoi Stefan Hussongin ja Mike Svobodan konsertti v. 2004. Tyyllisesti hienon kokonaisuuden muodosti Girolamo Frescobaldin (Canzonas) ja John Cagen (Harmonies from "Apartment House 1776") vuorottelu. Lestinjoki-lehden toimittaja kirjoittaa ihastuneena: "Cagen tapa hyödyntää hiljaisuutta ja ottaa se osaksi musiikkia osaa ihastuttaa kerta toisensa jälkeen... Hussongin ja Svobodan konsertti oli antoisa niillekin kuulijoille, jotka eivät ole nykymusiikin ja taideharmonikan innokkaimpia seuraajia." (8.7.2004.)

Vierailijamme olivat kohteliaita mutta myös ilmaisivat mielipiteensä, olivathan he ulkopuolisia havainnoitsijoita ja tarkoittivat hyvää. Sitä osoitti seuraava haastattelu. Hussong kertoi, ettei paikkakunnan – siis Toholammin – pienuus haittaa, vaan päinvastoin maalaisidyllissä syntyy tiivis tunnelma, joka takaa intensiivisen opiskelujakson. Samassa yhteydessä hän harmittelee: "Täältä Toholammilta puuttuu kunnan sali. Kunpa päättäjät ymmärtäisivät, mitkä mahdollisuudet tällaisessa viikossa piilevät." (Keskipohjanmaa 11.7.1997.) Vaikka Hussong opetti täällä vielä 2004, hän ei ehtinyt nähdä uutta Kulttuurisalia, joka valmistui kunnantalon valtuustosalin paikalle 2009.

Mielenkiintoista on, että samana vuonna yksi Hussongin oppilaista tuli Matti

Hymy herkässä, yhteinen illanvietto tiedossa (Lars Holm, Heidi Velamo ja Stefan Hussong 2004).

Chauffe Marcel!

Rantasen mestarikurssille valmistautumaan opintojensa loppututkintoon. Denis Patkovic (nyk. Mangupic) kertoo: ”Lähdin tänne, koska halusin saada uusia vaikutteita. Täällä voin myös keskittyä harjoittelemaan niin paljon kuin mahdollista.” (Lestinjoki 27.6.2002.)

Marcel Azzola ja Lina Bossatti

Heidi Velamon aloitteesta konsertoivat legendaariset ranskalaiset harmonikkataiteilija Marcel Azzola ja pianisti Lina Bossatti Toholammilla ensimmäisen kerran jo joulukuussa 1988, jolloin täällä oli talven ankarin pakkainen -28 astetta! Heidän ensiesiintymisensä harmonikkaviikolla 1994 sekä konserttinsa ja ranskalaisen musiikin kurssinsa 2001 olivat unohtumattomia elämyksiä. He välittivät soitoillaan elämäniloa, taituruutta ja henkevyttä. Keskipohjanmaa-lehden toimittajalle he kertoivat, että opettajien ja soittajien intohimo musiikkiin tuovat heidät Toholammille yhä uudestaan. ”Täällä Toholammilla viikolla kaikki on tehty musiikin takia. Täällä keskitytään musiikkiin eikä ulkoisiin puitteisiin. Sitä osoittaa sekin, että viikolla eletään tavallista elämää. Soittajat ovat T-paidoissa ja shortseissa”, Azzola jatkaa. (1.7.2001.)

Konserteissa kuultiin musettea, mm. Edith Piafin, Juliette Grécon ja Jacques Brelin lauluja sekä duoa varten sävellettyjä teoksia. Kun Lina käheällä äänellään lauloi Kuolleet lehdet tai sinnikkäiden pyyntöjen ansiosta tarttui viuluunsa, oli yleisö myyty.

Unohtumaton ilta koettiin konsertin ot-

sikon mukaisesti 2001. Esiintyjät olivat jo kevään aikana valmistaneet ranskalais-ruotsalais-suomalaisen -ohjelman, jonka Marcel, Lars ja Mika harmonikkoineen, Lina (piano), Jarmo Julkunen (kitara) ja Timo Tuppurainen (basso) improvisoivat innoittuneesti.

Lisää vieraita

Muitakin ulkomaisia vieraita kävi: *Karl Pukara* ja hänen vaimonsa, vuoden 1962 ka-

Muistojen ilta - Lina Bossatti ja Marcel Azzola 2001.

nadalainen harmonikansoiton maailmanmestari, *Iona Reed* saapuivat kahtena kesänä esiintymään Toholammille. Samalla Pukara kävi tutustumassa suomalaisiin sukujuuriinsa. Heillä oli Sudburyssa Ontariossa iso harmonikkakoulu, jossa parhaimmillaan oli satoja oppilaita. Harmonikka oli heille kaikki kaikessa. ”Kova ruotsalainen teräs ja italialainen puu – ja heti kun palkeita avaa vähän, kuulee, onko sielu paikallaan. Jos sielu on,

syntyy kosketus taivaaseen, jollei, on piru irti, kuvailee Karl Pukara.” (Keskipohjanmaa 7.7.1994.)

Renzo Ruggieri on nykyään Italian tunnetuimpia jazzmuusikoita. Hän itse paitsi esittää myös luo musiikkia, säveltää ja sovittaa. Kun tutustuimme häneen 80-luvun lopulla Excelsior-harmonikkatehtaan välityksellä, hän vielä etsi omaa tietään. Hän oli kolmesti esiintymässä harmonikkaviikolla. 1996 viikon jazz-vieraana perjantain myöhäiskonsertin alkupuoli sisälsi hänen omia sävellyksiään ja jälkipuoli standardeja. Mukana musisoivat Mikko Helevä (piano), Juuso Kiviniemi (kitara), Harri Sarkkinen (basso) ja Tane Räsänen (rummut), joista kaksi jälkimmäistä olivat jazz-iltujen vakiomuusikoita. Viimeisellä kerralla 2005 Renzon konsertin erikoisuutena oli improvisointia elektronisen soittimen ja videoesityksen myötä. Kokonaisuudessa oli kolme osaa: Aurinko, Minuutti ja Taistelu.

Sinikka Jutila

Lina ranskalaisella viisitillä.

Renzo ja pojat nakkikioskilla

Lampin grillistä muodostui alusta alkaen leiriläisten kulttipaikka. Paikan omistaja Pirkko tuli hyvin juttuun nuorten asiakkaittensa kanssa. Grillin pihalla harmonikat soivat, joskus jopa letkajenkat tahdittaen. Johtajan lempikappaleet olivat Satumaa, Yölintu ja Kultainen nuoruus. Loppuviikosta olin antamassa perinteikästä konserttia Hietalan Akin kanssa. Viikon italialainen konserttivieras Renzo Ruggieri kummasteli suomalaisten kollegoidensa esiintymisolosuhteita. Hän maksoi, mutta meillä soittajilla oli pöytä koreana talon puolesta! (MH)

Jazz Accordion

Road to Marocco

Ensimmäistä Toholammin Harmonikkaviikon jazzkonserttia 7.7.1989 odotettiin kuin kuuta nousevaa. Tähtiesiintyjäksi oli tulossa yksi maailman kuuluisimmista jazzharmonikista, amerikkalainen Frank Marocco (1931–2012). Hänen tiensä oli johtanut aiemmin Suomeen 1983 Hyvinkään Harmonikkaviikolle. TV2 oli taltioinut konsertin, jossa Frank soitti basisti Pekka Sarmannon ja rumpali Esko Rosnellin kanssa kovalla meinillä, joten tiedettiin mitä tuleman pitää.

1980-luvulla Suomessa oli vaikeata hankkia hyviä jazzharmonikkalevyjä – niitä vain ei todellakaan ollut. Mutta onneksi Frank Maroccon ja saksofonisti Ray Pizzin Discovery

Frank Marocco sopimassa illan askelmerkeistä bändin kanssa (Harri Sarkkinen, Juhani Okkonen ja Simo Peltola seuraa) 1989.

Recordsille äänittämiä LP-levyjä sai tilattua Suomeen – tosin urkuharmonikalla soitetuja, mutta kuitenkin! Jazzharmonikkakonsertit, kotimaisten sekä ulkomaisten pitämät, olivat yhtä harvassa nekin.

Salintäyteinen Toholammin urheiluhallin yleisö oli jo valmiiksi hyvällä tuulella. Olihan alkuillasta soitettu suuren esiintyjäjoukon voimin Unton sävellyskonsertti, jossa Maroccoa säestävä rytmiryhmä, vibrafonisti Juhani Okkonen, basisti Harri Sarkkinen ja rumpali Simo Peltola, jo ”lämmitteli”.

”Mr. Frank Marocco – welcome!” Cole Porterin I love you lähti käyntiin jo Frankin saapuessa lavalle. Sitten seurasi Jobimilta Tristeza, Kernin All the things you are... Frank oli valinnut konserttiohjelmaan tuttuja jazzstandardeja, joten yhteistyö solistin ja yhtyeen välillä toimi leppoisasti. Frank jakoi soolovuoroja auliisti vibrafonisti Okkoselle ja basisti Sarkkiselle. Harmonikkasoolot Sophisticated Lady ja Ballad for Anne loivat tunnelmallisen suvantohetken konserttiin. Unton uutuskappale Smitten by Jazz kuultiin Frank Maroccon raikkaana tulkintana.

Sen jälkeen Frank kutsui Unton lavalle soittamaan kanssaan. Vanha tuttu All of me toimi ystävysten musiikillisen keskustelun pohjana. Konsertti oli kaikin puolin onnistunut, ja ajatuksia vaihdettiin vilkkaasti Toholammin yössä. Mitä olisi vuorossa seuraavaksi?

Frank Marocco kiersi eri puolilla maailmaa esiintyen aktiivisesti kuolemaansa saakka. Hän konsertoi Suomessa vielä kolmannen

kerran Sata-Häme Soi -festivaaleilla Ikaalisissa 2009. Sinikka kävi tervehtimässä Frankia, ja muistoksi tapaamisesta jäi Maroccon antama elämäkertakirja Jazz on the Road.

Uuden aallon musettea – Richard Galliano

Tämän hetken yksi maailman kuuluisimmista harmonikansoittajista, Richard Galliano, kiinnitettiin seuraavan vuoden Toholammin harmonikkaviikon jazzkonsertin solistiksi. Unto ja Sinikka olivat matkustaneet Lars Holmin kehotuksesta Ouluun elokuussa 1989 kuuntelemaan Timo Kinnusen vierana esiintyvää Richard Gallianoa (s. 1950). Gallianon soittokumppaneina Oulussa olivat saksofonisti Seppo ”Paroni” Paakkunainen ja basisti Harri Sarkkinen. Esitys teki suuren vaikutuksen kuulijoihin. ”Hyvä meininki!” totesi Unto, ja seuraavan kesän konsertti varattiin allakkaan. Mainittakoon, että Galliano esiintyi ja opetti myös kansainvälisessä harmonikkaseminaarissa Ikaalisissa syksyllä 1989. Tästä on muistona CD-levy Richard Galliano – Solo in Finland.

”Richard Galliano – bien venue!” Kuubalaisen akvarellin rytmit siivittivät Richard Gallianon konsertin käyntiin Toholammin urheiluhallissa 6.7.1990. Konsertti yltyi loppua kohden henkeäsalpaavaan menoon basisti Harri Sarkkisen ja rumpali Tauno Räsäsen tullessa mukaan. Richard ravisteli positiivisessa mielessä jo totuttuja käsityksiä harmonikasta soittimena rytmimusiikissa.

Varsinkin Richardin soittaessa konsertin aluksi pitkään pelkällä harmonikalla, ilman

Jazz-harmonikan
uusia tuulia –
Richard Galliano.

rytmiryhmää, yleisö seurasi intensiivisesti hänen keskittymistään taiteeseensa. Rytmien ote oli rento ja soitto teknisesti suvereenia. Dynamiikka sisälsi koko kirjon hiljaisesta pianisimosta räjähtävään forteen. Hän käytti rekistereitä monipuolisesti ja sävytti kappaleten sointimaailmaa basson vivahteikkaalla

käsittelyllä. Ohjelman runkona kuultiin Gallianon tavaramerkiksi myöhemmin muodostuneita, hienoja omia sävellyksiä. Myös harmonikka, jolla hän soitti, poikkesi totutusta musetteperinteen instrumentista. Gallianon käyttämä 1960-luvulla valmistettu Victoria- eli Titano-harmonikka melodiabassoineen soi jykevästi ilman vibratoa.

Vaikka Richard Galliano on sittemmin esiintynyt Suomessa säännöllisin väliajoin, täytyy todeta, että hänen konserttinsa Toholammilla vuonna 1990 oli yksi mieleenpainuvimmista monella tapaa. Olihan se kaikille uutta, myös 40-vuotiaalle taiteilijalle itselleenkin: maailmankiertueet itsenäisenä tähtisolistina olivat edessäpäin!

Jazzharmonikan legenda Art Van Damme
Otsikko kertoo kaiken, sillä jazzharmonikka ja Art Van Damme (1920–2010) on ollut käsite 1940-luvulta lähtien. Levyjen ja radioesiintymisten myötä Van Dammen musiikki levisi ympäri maailman. Hänen lanseeraamansa kvintettikokoonpano harmonikka-vibrafoni-kitara-basso-rummut on saanut laajalti ihailua sointinsa ja taidokkaiden sovitustensa puolesta.

Art Van Damme vieraili konsertoimassa Suomessa kolme kertaa. Tavastia-klubi Helsingissä loi puitteet Artin ensimmäiselle vierailulle 1975. Häntä säestivät Heikki Annala bassossa ja Wille Katz rummuissa. Helsingin Sanomat sekä Yleisradio huomioivat tilaisuuden.

Hyvinkään Harmonikkaviikko oli seuraavaksi vuorossa vuonna 1979. Van Dammen kompissa svengasivat basisti Heikki Annala ja rumpali Ilpo Kallio. ”Se oli elämäni huipputietä!” ensimmäistä kertaa suurta musiikillista idoliaan konsertissa kuullut Unto kertoi tunnelmistaan. Tämä konsertti myös televisioitiin. Hyvinkään lisäksi Van Damme esiintyi myös Pori Jazzeilla samalla Suomen-matkalla. Säestyksestä vastasivat tuolloin basisti Ulf Åkerhjelm ja rumpali Jukkis Uotila. Tällä Suomen-vierailulla äänitettiin Art Van Dammen LP-levy *Live in Finland*, jolla soivat edelleenkin tuon matkan ikimuistoiset tunnelmat.

Hyvinkään Harmonikkaviikon ensitapaamisesta sai alkunsa Unton ja Art Van Dammen ystävyys, ja vuonna 1991 Unto saikin

SÄRKÄT SOI 1974–1985

Alkuvaiheista

Särkät Soi -tapahtuma oli kesäisten harmonikkakurssien uranuurtajia, kun se alkoi 1974. Tosin Ikaalisissa Sata-Häme Soi oli aloittanut jo paria vuotta aiemmin. Ja ehkäpä juuri Särkät Soi -viikon innoittamana järjestettiin Hyvinkään Harmonikkaviikko 1977–1986.

Unto Jutilan päiväkirja 30.11.1973 kertoo otsikolla ”SÄRKÄT SOI”: ”Illalla olin kokouksessa, jossa alustavasti päätettiin, että elokuussa 7–11 päivä 1974 järjestettäisiin Hanuripäivät Hiekkasärkillä. Järjestelyryhmään kuuluu lisäksi: Antero Sorasto, Hannu Peitso, Pasi Eskola ja Olavi Nikkarikoski.” Lääkäri Antero Sorasto huolehti kirjeenvaihdosta ja hakemuksista ja vastasi tapahtuman monista käytännön asioista. Pianoharmonikkaa soittava pankinjohtaja Hannu Peitso oli ns. talousvastaava. Kalajoen kunnan rakennusmestari Olavi Nikkarikoski oli vasta-avatus hotellin johtohenkilöitä, joten hänelle jäivät Rantakallassa tapahtuvat tilaisuudet. Kunnan kulttuuriasioihin perehtynyt Pasi Eskola hoiti suhteet kuntaan.

Päiväkirjassa on 8.3.1974 maininta: ”Minä, Hannu Peitso ja Antero Sorasto suunnitelimme ja valmistimme apuraha-anomuksen Oulun läänin taidetoimikunnalle ensi kesänä Hiekkasärkille tapahtuvaan Hanuri-tapahtumaan ”SÄRKÄT SOI” nimisen valtakunnallisen leirin tukemisavustusta.” (Merkintä on aamuyöltä klo 02.00. Siitä ehkä johtuu lauserakenteen takkuilu.) Talous oli tiukalla. Särkät Soi -toimikunta toimi talkooperiaatteella. ”Yleensä soitimme syksyn ja talven aikana puuttuvat markat kokoon talkoilla. Hannu Peitso järjesti silloisen KOP:n kautta vekselin, jolla taiteilijoiden palkat saatiin peitettyä”, Sorasto muistelee. Muutamaa vuotta myöhemmin Kalajoen ja Hyvinkään viikkojen peräkkäisyys tarjosi hyvän yhteistyömahdollisuuden etenkin ulkomaisten opettajien ja esiintyjien osalta.

Ennen näitä tapahtumia tammikuun 28. päivän 1973 Unton päiväkirjamerkintä tietää: ”Eilen kävi kylässä tohtori Antero Sorasto. Hän alkaa ottamaan minulta hanuritunteja. Illalla olin soittamassa Nuorisoseuralla.” Sorasto puolestaan muistelee: ”Tapasin Unto

Särkät Soi -troikka
1983. Vas. Antero
Sorasto, Unto Jutila ja
Hannu Peitso.

Jutilan ensi kerran Plassilla markkinapaikalla 50-luvulla. Isä-Väinö oli hankkinut Untolle pianoharmonikan ja tiesin sen. Siksi keskustelimme asiasta, koska harmonikan soitto kiinnosti minuakin. 70-luvun alussa soitin veteraanihanuristeissa ja siellä keskustelimme Unton kanssa, että Kalajoelle pitäisi saada jokin isompi harmonikkatapahtuma.” Tuttavuuden ja aikaa myöten ystävyys syntyi vahvasti hanurinsoitto.

Veikko Ahvenaisella oli alusta alkaen tärkeä rooli Särkät Soi -tapahtumaa suunniteltaessa, sillä hänen ansiostaan saatiin yhteyksiä neuvostotaiteilijoihin kuten Friedrich Lipsiin, Anatoli Beljajeviin, Oleg Sharoviin sekä amerikkalaisiin John Molinariin ja John Torcelloon. Myös Flocco Fiori Italiasta, Varsovan

harmonikkakvintetti ja ranskalainen Maurice Vittenet, jonka vierailu osaltaan innosti Untoa musettelemusiikkiin, esiintyivät Kalajoella. Kotimaisista taiteilijoista Unton lisäksi esiintyivät Veikko Ahvenainen, Seppo Leino, Paavo Tiusanen, Paul Norrback ja Alpo Pohja.

Kokemuksia ja muistikuvia

Särkät Soi järjestettiin yhtenätoista kesänä 1974–1985; 1979 oli välivuosi. Tapahtuman keskuspaikkana oli aluksi Hiekkasärkillä hotelliravintola Rantakalla. Paria vuotta myöhemmin opetus siirrettiin Käsi- ja kotiteollisuuskoululle. Konserteja pidettiin Kalajoen yläasteella ja lukiolla sekä Merisärkillä. Kalajoella järjestettiin myös kirkkokonserteja sitten, kun harmonikka katsottiin kirkkoon sopivaksi soittimeksi. Konserteissa saatettiin todeta, että Bachin musiikki ja yleensä barokkimusiikki soveltuvat kirkkotilaan myös harmonikalla soitettuina. Toki arvioinneissa muistettiin mainita, että on kysymys syliuruista! Kalajoen erikoisuuksia olivat Markkinasoitto Plassilla, perinteisellä markkinapaikalla, sekä Karinsoitto Maakallan kalastajasaarella, jonne parinkymmenen kilometrin merimatka hoitui vesibussilla. Konsertoimassa käytiin myös Kokkolassa, Ylivieskassa, Muhoksella, Raahessa sekä Nivalassa.

Ensimmäisenä vuonna opetusta antoi Unton ja Veikon lisäksi Alpo Pohja ja esiintyjinä olivat myös Esa Pakarinen ja Paul Norrback. Alpon ja Paulin tilalle astuivat jo seuraavana vuonna tapahtuman laajennuttua ja osallistujien määrän lisääntyttyä Seppo Leino ja

nikkamusiikkia kaikelle kansalle ei vain Kalajoella vaan myös Raahessa ja Nivalassa, joskus Kokkolassakin. Nimi viittasi näppärästi Hiekkasärkkiin, paikkakunnan matkailuvalttiin. Koska järjestäjätroikan vetovastuussa olleilla Antero Sorastolla ja Hannu Peitsolla oli omat vaativat työnsä ja Unto oli virallisesti muuttanut Toholammille jo 1980, katsottiin aiheelliseksi luopua viikon järjestämisestä. Monia kokemuksia ja ideoita kesistä oli saatu samoin kuin rohkeutta samankaltaisen tapahtuman organisoimiseen. Kuitenkaan ei voi sanoa, että Särkät Soi olisi siirtynyt Toholammille, sen verran eroa toimintatavoissa ja sisällössä oli. Kaikella on aikansa ja merkityksensä, ja jostakin on luovuttava, jotta olisi tilaa uudelle.

Sinikka Jutila

Särkät Soi -muistoja

En yhtään muista ensitapaamistani Unto Jutilan kanssa. Tiedän, että se tapahtui Hyvinkään Harmonikkaviikoilla 70-luvun puolivälissä. Minulle Unto vain on ollut aina jotenkin olemassa. Myhäilevänä, hyväntuulisena, aina hymyilevänä hanuristina, jonka soittotaitoja nuorena poikana ihailin. Vuosien mittaan ystävyystymme, vaikka tapasimme yleensä vain kahdella harmonikkafestivaalilla: Hyvinkään Harmonikkaviikolla ja Särkät Soi -tapahtumassa Kalajoella. Kaksi yhteistä intensiivistä viikkoa vuodessa riitti ystävyuden rakentumiseen. Untoon oli helppo tutustua, ja hänen hieno huumorintajunsa jollain tavalla kulki

samaa tahtia omani kanssa ja edesauttoi ystävyuden syntyemisessä. Meillä oli aina mukavaa yhdessä!

Kirjoitin ylioppilaaksi keväällä 1979. Juhlat juhlittiin kesäkuun alussa, vieraita tuli ja meni. Kaksi vierasta saapui juhliini kuitenkin vasta heinäkuussa Hyvinkään Harmonikkaviikon aikaan. He olivat Unto ja Sinikka. Heidän vierailunsa oli minulle erityinen ja tärkeä ja on jäänyt pysyvästi mieleeni. Yhä edelleen on käytössä se hopeinen voiveitsi, jonka heiltä silloin ylioppilaslajaksi sain.

Toinen mieleen painunut kohtaaminen Unton kanssa tapahtui 70–80-lukujen taitteessa Riihimäellä Rytmiriihi-nimisellä tanssilavalla, jota ei enää nykyisin ole. Unto oli siellä soittamassa Pekka Himangan kanssa, ja minä päätin lähteä sinne tanssimaan ja samalla tervehtimään tuttuja soittajia, Untoa ja Pekkaa. Heti ensimmäisellä tauolla menin orkesterin takahuoneeseen, mistä oli seurauksena, että seuraavan tunnin alkaessa olinkin orkesterin rivissä hanuristina! Unto halusi minut välttämättä mukaan soittamaan! En muista, oliko minulla oma hanuri mukana autossa, soitimmeko yhdessä Unton kanssa vai soitinko yksin Unton hanurilla. Yhtäkkiä kuitenkin olin nuorena poikana soittamassa yhden siihen aikaan kuuluisimman solistin orkesterissa! Se oli elämys minulle, nuorelle ja vielä kokemattomalle hanuristille.

Särkät Soi -hanuritapahtuma Kalajoella jätti monta pysyvää muistijälkeä mieleeni. Ensimmäisen kerran tulín Kalajoelle muistaakseni kesällä 1977. Tulimme Helka Kymä-

läisen kanssa yhdessä yöjunalla Ylivieskaan ja sieltä sitten aamun ensimmäisellä linja-autolla Kalajoelle. Linja-auto kiersi Hiekkasärkkien kautta, ja kun en yhtään tiennyt, mitä odottaa, säikähdin, kun yhtäkkiä koko maailma linja-auton ikkunassa muuttui kirkkaansiniseksi! Oli tultu särkkien päälle, ja meri ja sininen taivas avautuivat yhdellä kertaa eteeni valtavaksi panoraamaksi. Näky, jota en koskaan unohda!

Unohtumattomia ovat myös ne kymmenet konsertit Kalajoen lukion salissa, Ka-

lajoen kirkossa, Tapion tuvalla, Plassilla, Maakallassa sekä tanssisoitot Rantakallassa, Pyöröpaviljongissa, Tyngän lavalla ja monessa muussa paikassa Särkät Soi -viikkojen aikana. Soitimme silloin paljon duettoja Arto Kivekkään kanssa. Unton duosovitukset Maalaismasurkasta ja Ikaalisten rantatiestä päätyivät myöhemmin Yleisradionkin nauhalle duomme soittamina.

Samalla tavalla unohtumattomia olivat soittotunnit Lipsin, Vittenet'n, Molinarin, Beljajevin, Torcellon ja muiden mestareiden

Särkät Soi -taitelija-
kaarti mallia 1981
(Friedrich Lips, John
Molinari, Helka Kymäläinen, Unto Jutila,
Veikko Ahvenainen ja
Seppo Leino).

opissa. Myöhemminä vuosina ehdin vielä itsekin jakaa oppia nuoremmille soittajille Särkät Soi -harmonikkaviikoilla.

Näin kolmekymmentä vuotta myöhemmin voin sanoa, että Särkät Soi -tapahtuma jätti lähtemättömät jäljet nuoren soittajan sydämeen – ja myös soittotaitoon. Kalajoella oltiin silloin kuin yhtä isoa perhettä. Maailmankuulut harmonikkataiteilijat ja vasta ensimmäisiä soittotuntejaan ottavat nuoret

soittajat samoissa pöydissä, samoilla estradeilla. Silloin sytytettiin monen hanuristin sydämeen sellainen musiikin palo, joka on kantanut vuosikymmenten päähän. Kiitos sen palon sytyttämisestä kuuluu niille, jotka vuosi toisensa jälkeen jaksoivat uurastaa festivaalin toteuttamiseksi. Unto Jutila yhtenä heistä.

Seppo Lankinen

UNTO JUTILA (1944–1992)

Plassin poika

Plassi – miljö ja ”musiikkikulttuuri”

Kalajokisuulla on pidetty ainakin 1600-luvun alkupuolelta asti markkinoita. Ajan mitaan sinne syntyi Plassi eli kymmenien markkinatupien ja tervapuotien taajama. Syntyi pysyvääkin asutusta tupiin ja ympäristöön. 1860-luvulla Plassi jopa yritettiin saada kaupungiksi.

Musiikki on kuulunut Plassin elämään. Häissä ja markkinoiden aikaan pidettiin tansseja. Kalajoen alajuoksulta on talletettu mm. vanhoja polskasävelmiä, jotka valssit ja polkat syrjäyttivät 1880-luvulta alkaen. Kalajokisesta vanhasta häämusiikista on kirjoittanut Vilho Ritakari artikkelissaan ”Kalajoen vanhoista naimatavoista” (Pohjois-Pohjanmaan Maakuntaliiton vuosikirja 1937). Sen pohjana on ylioppilaitten 1934 kotiseuturetkellä tekemät haastattelut. Mm. maankuulut kalajokiset viulupelimannit Erkki Sorvari (1854–1936) ja Kalle Sorvari (1870–1937) elivät vielä silloin Mehtäkylässä.

Plassin musiikkikulttuuriin kuuluvat van-

hastaan myös merimieslaulut. Yksi näkökulma niihin: Runoileva vanha merimies Juho Heikki Järvin (1846–1903) lähti Ketolan faarin kanssa Ouluun kaloja myymään. He sopivat, että kumpikin aloittaisi vuorollaan laulun ja ettei samaa laulua laulettaisi kahteen kertaan. Koko matkaksi riitti laulettavaa, varmaan nimenomaan merimieslauluja (Kalajoki-lehti 26.8.1993), mutta Efraim Kilpinen kirjoitti 1930-luvulla Plassilta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, että vain hän osasi enää vanhoja merimieslauluja (Kalajoki 15.4.1999).

Sanotaan ilkeästi, ettei Plassilla kukaan ole pappia tarvinnut, mutta se ei ole koko totuus tästä aihepiiristä. Ainakin tervahovinhoitaja Daniel Roosilla pidettiin markkinaseuroja, joissa puhui aikanaan mm. Paavo Ruotsalainen. Kalajoelta on kirjoitettu muistiin Siionin Virsien sävelmiä. (Kalajoki 30.11.1995). Paitsi körttiläiset myös lestadiolaiset käyttivät mainittua kirjaa.

A. Santaholma Oy aloitti 1902 höyrysaahan ja kivihionon rakentamisen Kalajokisuulle. Miltei koko 1900-luvun Santahol-

muassa se, että hän sävelsi surutyönään kummankin kuoltua urkukappaleen (*Virsi op. 2* 1965 ja *Viimeinen matka* 1980).

Unton vanhempi veli Matti korostaa, että Santaholma antoi Jutilan perheelle työtä monessa polvessa. Isoisä Viljam Jutila (1870–1947) tuli Alavieskasta ensin työhön kivihiomoon ja sen lakattua I maailmansodan jälkeen sahalle, toimipa vielä vanhana sahanvahtina niin kuin myöhemmin Plassin poikain laulujen Aletti-Matti. Isä-Väinö kävi Viipurissa alan kurssin ja oli sahan toiminnan kannalta tärkeä metallimies, teroittaja ja seppä. Äiti-Anni työskenteli nuorena hinaajassa kokkina. Oli Untokin nuorena miehenä parina vuonna höylällä vastaanottajana, mutta hän koki, ettei se ollut hänen paikkansa. Sen sijaan veljet Matti ja Eino viihtyivät sahan töissä.

Matti ajattelee, että musikaalista perintöä heillä oli molemmilta puolilta. Esimerkiksi isän sukulainen Teuvo Kääntä ja äidin veli Vihtori ovat soittaneet haitaria. Vanhemmat eivät itse olleet aktiivisia musiikin harrastajia, mutta kylläkin yleensä kulttuurille myönteisiä. Järvinen esittelee isä-Väinön urheilumiehenä: voimisteluryhmän jäsenenä ja nyrkkeilijänä. Äidillä oli hyvä lauluääni ja käsiala. Hän esitti lausuntaa nuorena, oli Aaro Hellaakoskelle sukuakin.

Unton lapsuus oli onnellinen. Perheellä oli oma koti metsässä Äijänhaantiellä. Vanhemmat olivat rauhallisia eivätkä riidelleet. Pari vuotta vanhempi Liisa-sisko oli Unton leikkitoveri. Äiti ei ollut ansiotyössä.

Plassin poika.

Liisa-sisko muistaa, että jo ennen kouluikää Unto sävelsi laulun ”Kylälle, kylälle, kyllään”, jonka mukaan kierrettiin rinkiä. Eli *Iloinen meripoika* ei olekaan Unton varhaisin sävellys!

Hiihto oli Untolle lapsena mieluisa harrastus. Matti muistaa Unton tehneen kodin lähelle metsään ladun. Liisa muistelee, että Unto katseli hiihtäessään usein taaksepäin. Oli tärkeää, että latu oli suora ja hyvä. Hyvä Unton tekemä latu oli myöhemminkin.

Unto aloitti kansakoulun syksyllä 1951. Koulumatkaa oli 2½ km. Koulumatkaa Unto kulki Kähtävän Eskon kanssa. Jutilat muuttivat tammikuussa 1952 keskeemmälle kylää ”Taalín paikalle”. Isän työmatka ja lasten koulumatka lyhenivät selvästi. Minäkin muistan Unton jo näiltä ajoilta katsomassa kotinsa nurkalla, kun kuljin kahden lehmämme perässä melkein joka päivä aamuin illoin.

”Jokisuun yliopistossa” Unton alakoulun opettaja oli hyvin musikaalinen Anni Puurunen (1912–2008). Hän oli kanttorin tytär, laulatti paljon oppilaitaan ja esitti itse usein juhlissa yksinlaulua. Anni Puurunen kiitteli kaikkia Jutilan lapsia musikaalisiksi. Hän pahoitteli, että musiikkia oli Unton kouluaikana vain ½ tuntia viikossa. Hän tuumaili, että jos hän olisi aavistanut Unton mahdollisuudet, hän olisi antanut tälle yksityisopetusta. Matti muistaa hänen käyneen Jutilalla kotonakin ja toimineen Unton arvostelijana henkisissä kilpailuissa. Anni Puurunen mieleen Unto oli jäänyt hillittynä, totisena, itseensä sulkeutuneena oppilaana. ”Ehkä hänen sie-

lussa soivat aina sävelet. Tiedän kyllä, milaista se on. Ei sitä paljon ulkomaailmasta välitä.”

Olen jututtanut joitakin Unton koulukavereita, mm. Juhani Pihlajaa ja velipuoltani Juhani Keiskiä. He muistavat Unton aluksi hyvin ujona, myöhemmin iloisenä. Musiikki vei jo tuohon aikaan hänen vapaa-aikansa, niin ettei hän juuri ehtinyt ”hypätä” toisten ikäistensä kanssa.

Matti muistelee, että Oskari Kilpinen tapasi käydä heillä ”Taalín paikalla” noin kerran kuukaudessa ja puhui usein haitarinsoitosta. Matti korostaa Oskarin osuutta Unton ja hänen soittoharrastuksen syntymiseen.

Henkilökohtaisesti muistan Unton soittajana ensi kerran Ämmän kalajuhlilta kesältä 1954. Matti kertoi, että isä oli ostanut teroitushommista ylitöinä ansaitsemillaan rahoilla Kilpisen kautta 17000 mk maksaneen Miranda-pianohaitarin. Liisa kertoi pyytäneensä pianoa, mutta isä oli päättänyt pianoharmonikkaan. Liisa ei innostunut sen soittamiseen, mutta varsinkin 8-vuotias Unto-veli sitäkin enemmän. Tämän ensiesiintyminen oli Teatteritalolla pikkujoulussa 1953.

Matti korostaa Oskari Kilpisen osuutta myös soittamisen alkamisessa. Oskari opetti veljeksille soiton ensi aakkosia, tilasi nuotteja, kannusti. Unto ei muuten saanut aluksi soittaa ilman isän läsnäoloa, ettei kallis peli vain putoaisi pieneltä pojalta. Liisa muistaa Unton kyllä soittaneen varkainkin. Into oli kova musiikin pariin.

Mikko Himanka

Sävelletty 1965-1969-1970
original version 15.11.1965

41 Rhapsody for Accordion op. 5. säv. Unto Juntila

Maestoso (Tempo ad lib.)

accord.

Maestro

mfz

f

p

rit.

mp

Am

ALLEGRO MODERATO ♩ = 112

violin

mp

Am

cresc.

E7

fz

Am

mp

poco a

A7

poco

mfz

Dm

mf

E7

LOPUKSI

Unto Jutila menehtyi äkilliseen sydänkohtaukseen kotonaan 47-vuotiaana 5. maaliskuuta 1992. Suunnitelmat seitsemänneistä Toholammin Harmonikkaviikosta sekä tulevan kesän konsertista jäivät hänen viimeiseksi työsarakseen. Hänen voimansa monenlaisissa tehtävissä oli rakkaus harmonikkaa kohtaan: siitä versoivat kiinnostus, innostus ja tahto soittaa, säveltää, opettaa sekä keskustella

kaikesta musiikkiin ja soittimeen liittyvästä. Plassin poika jätti vahvan jäljen Toholammin kulttuurielämään. Sen johdosta me saimme yhteisesti kunnan palkinnon Kulttuuriruisun itsenäisyyspäivänä 1991.

Muutettavat muuttaen voi lainata lentävää lausetta ”Elämä lyhyt, mutta harmonikkataide pitkä.”

SJ

SUMMARY

Unto Jutila (1944–1992) was one of the last accordion teachers in Finland to have taught without any formal training, a self-taught performer who, all the same, achieved success and appreciation both at home and abroad. In addition to his many unforgettable compositions, what became his most remarkable achievement was Toholampi Accordion Week. During those summer weeks hundreds of young players got to learn to play the accordion under the guidance of top professionals. Not only did Finnish masters and virtuosos but also outstanding foreign pedagogues and artists perform at Toholampi, a tiny municipality in Central Ostrobothnia.

Mikko Himanka, one of Unto's childhood friends and the lyricist of several of his songs, writes about Unto's childhood years and about the surroundings in which he spent them. Mika Huusari and Aki P. Hietala have made themselves closely familiar with Unto's career and in many ways maintained his musical memory in concerts and in publications. Some students of Unto's convey their experiences and memories of him as a teacher and

as a person. Musical maxims for their professional careers in music were passed on to them from behind Unto's accordion.

Toholampi Accordion Week became, so to speak, a small-scale "summer semester" of Sibelius Academy. Matti Rantanen, professor of accordion playing at Sibelius Academy, examines its significance.

I got acquainted with Unto in late 1974, when his career in music was about to change gradually. Teaching was taking more of his time, and he resigned for health reasons from the dance orchestra bearing his name in 1978. I got to follow Unto's tasks closely, take part in correspondence to various parts of the world, and meet with most interesting and agreeable people. It was also instructive and inspiring to plan Toholampi Accordion Week and to make a difference in its realization till the year 2005, when the event was held for the last time.

What inspired Unto Jutila in his work as a musician, a composer, a teacher and the central figure in Toholampi Accordion Week, from early childhood until the very end, was his love of the accordion.